
SPRAWOZDANIA

Bp Jacek Jezierski, *Podsumowanie badań nad odkryciem i nad identyfikacją grobu Mikołaja Kopernika.*

Instytut Antropologii i Archeologii Akademii Humanistycznej im. Aleksandra Gieysztora oraz Fundacja Kronenberga przy Citi Handlowy zorganizowały ogólnopolską konferencję naukową dla podsumowania wyników badań nad odkryciem i identyfikacją grobu Mikołaja Kopernika. Dwudniowa sesja odbyła się w Pułtusku w siedzibie Akademii, dniach 12-13 grudnia 2009 roku. Grant Fundacji Kronenberga umożliwił przeprowadzenie programu badawczego.

Obrady otworzył rektor uczelni prof. dr hab. Adam Koseski. W spotkaniu wzięli czynny udział przede wszystkim, historycy, archeolodzy oraz genetycy.

Historyk, dr Jerzy Sikorski z Olsztyna przedstawił dzieje poszukiwań grobu Mikołaja Kopernika poczynając od czasów biskupa warmińskiego Marcina Kromera, tj. 38 lat po śmierci Astronoma. Wspomnił o badaniach Jana Brozka profesora Akademii Krakowskiej (1618), Tadeusza Czackiego z Warszawskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk (1802), Leopolda Prowego (1865), Eugena Brachvogla oraz Hansa Schmaucha (1941). Wspomniane wyżej poszukiwania nie doprowadziły do odnalezienia miejsca pochówku Kopernika. Jerzy Sikorski dokonał korekty wcześniejszych badań i już w 1970 roku gotów był wskazać miejsce grobu Kopernika. Odkrył bowiem zależność pomiędzy miejscem (precedencją) w kapitule a ołtarzem kanonickim, a także ustalił, że kanoników grzebano przy ich ołtarzu. Mikołaj Kopernik był przez 46 lat członkiem Kapituły Fromborskiej i posiadał stale ten sam ołtarz, czwarty w prawym rzędzie licząc od ołtarza głównego, w pobliżu bocznego wejścia do katedry. Od 1480 istniała, przynajmniej do początku XIX wieku, ciągłość w posiadaniu kanonikatów i ołtarzy.

Mgr Błażej Muzolf, pracownik Muzeum Etnograficznego w Łodzi, uczestnik badań archeologicznych we Fromborku, opisał badania wykopaliskowe, których dokonano w katedrze w latach 2004-2005. Prośbę o podjęcie poszukiwań archeologicznych w katedrze warmińskiej skierował do prof. Jerzego Gąssowskiego bp Jacek Jezierski w imieniu kapituły fromborskiej. Do tego kolegium kanoników należał kiedyś M. Kopernik.

Badania wykopaliskowe prowadziła ekipa Instytutu Antropologii i Archeologii Akademii Humanistycznej im. Aleksandra Gieysztora. Poszukiwaniami kierował dyrektor Instytutu prof. dr hab. Jerzy Gąssowski wraz ze swoją asystentką mgr Beatą Jurkiewicz. W sierpniu 2005 roku doszło do odkrycia pochówku 13. Wykopaliska zostały poprzedzone skanem georadarowym na całej powierzchni katedry. „Prześwietlenia” dokonało przedsiębiorstwo badań geofizycznych w Warszawie i zespół mgr.inż. Mirosława Musiatewicza. W toku prac archeologicznych, w nawie bocznej, pomiędzy filarem, o który opiera się ambona i filarem przy któ-

rym zbudowano ołtarz św. Krzyża (dawniej św. Wacława), jako trzynasty pochówek znaleziono czaszkę i szczątki, które mogły należeć do Astronoma.

Prof. dr hab. Karol Piasecki, antropolog (UW i USz), przedstawił przebieg prac identyfikacyjnych znaleziska z grobu nr 13/05. W badaniach zastosowano metodę morfologiczną. Ustalono, że wykopano szczątki mężczyzny, w przedziale 70-90 lat. Określono w ten sposób wiek biologiczny, a nie kalendarzowy. K. Piasecki badał szwy czaszkowe oraz stan uzębienia. Stwierdził prawidłowy zgryz i harmonijną budowę czaszki. Czaszka posiadała cechy charakterystyczne: ślad po uszkodzeniu nosa w młodości, co spowodowało asymetrię komór nosowych. Ustalono morfotyp: nordyk i średnio-morczyk, a więc strukturę kostną typową pod względem antropologicznym dla tamtego miejsca i czasu.

Podinspektor Dariusz Zajdel z Komendy Głównej Policji dokonał rekonstrukcji twarzy Kopernika na podstawie znalezionej czaszki. Uczynił to metodą plastycznej rekonstrukcji wyglądu (zwanej dawniej metodą Gierasymowa), a także metodą komputerową. Tego typu rekonstrukcje są często wykonywane jako bardzo przydatne w kryminologii. D. Zajdel uwzględnił bliznę na czaszce nad prawym oczodołem oraz defekt nosa. Dolna część twarzy została zrekonstruowana z domysłu, z tego powodu, że archeolodzy nie znaleźli dolnej żuchwy.

Dr Tomasz Kupiec z Instytutu Genetyki Sądowej w Krakowie opisał badania genetyczne DNA przeprowadzone na materiale pobranym z fragmentu kości udowej i zębów trzonowych Kopernika. Analiza otrzymanych wyników prowadzi m.in. do sugestii, że Kopernik mógł posiadać niebieski kolor oczu, chociaż badania pigmentacji są obciążone dużym ryzykiem błędu. Analogiczne badania genetyczne przeprowadził prof. dr hab. Władysław Bogdanowicz, dyrektor Muzeum i Instytutu Zoologii PAN. Także badania genetyczne DNA przeprowadziła doc. dr Marie Allen z laboratorium Rudbeck Wydziału Genetyki i Patologii uniwersytetu w Uppsali. Marie Allen posiada w dorobku identyfikację szczątków św. Brygidy Szwedzkiej. Uczona poddała analizie materiał z dwóch włosów znajdujących się w kalendarzu Kopernika. Przez dwadzieścia kilka lat Kanonik Mikołaj korzystał z tej księgi. Analiza porównawcza badań krakowskich, warszawskich i z Uppsali wskazuje na daleko idącą zgodność odpowiednich sekwencji DNA, pobranych z zębów, kości udowej i włosów Astronoma.

Prof. Gioran Henriksson z Wydziału Fizyki i Astronomii Uniwersytetu w Uppsali, astronom zajmujący się dziejami swej dyscypliny, opisał swoje zainteresowanie 41-księgami pochodzącymi z Fromborka, z biblioteki kapitulnej. Jest paradoksem historii, iż zrabowany przez Szwedów księgozbiór – przechowywany obecnie w zbiorach biblioteki Carolina Rediviva w Uppsali i w bibliotece Muzeum Gustavianum, a także w bibliotece w Strängnis – ocalał, gdyż znalazł się w bezpiecznym miejscu. Prof. Henriksson razem z Marie Allen i polskim badaczem prof. dr. hab. Władysławem Duczko z Akademii Humanistycznej, przewer-

towali *Calendarium Romanum Magnum* Johanna Stöfflera (zm. 1531). W książce znaleziono 9 włosów, z których dwa nadawały się do badań genetycznych. Później jeszcze G. Henriksson, przeglądając „Elementy” Euklidesa, które były własnością Kopernika, znalazł w nich 36 kolejnych włosów, które czekają na przebadanie.

Prof. dr hab. Krzysztof Mikulski (UMK), zreferował prowadzone przez siebie badania genealogiczne dotyczące przede wszystkim najbliższych, toruńskich przodków Mikołaja Kopernika. Mgr Joanna Jędrzejewska i mgr Anna Stachowska współpracujące z prof. Mikulskim przedstawiły wyniki kwerendy nad genealogią mitochondrialną Kopernika. Poszukują one krewnych zstępujących Kopernika w linii żeńskiej. Udało im się przejrzeć zasoby ksiąg metrykalnych parafii gdańskich XVI-XVIII wieku. Opisały metodą prospektywną trzynaście pokoleń żeńskich. Należy jednak sprawdzić czy istnieje możliwość dotarcia do szczątków bliskich krewnych Kopernika w linii żeńskiej, które osiadły w klasztorze benedyktynek w Chełmnie. Były to nie tylko mniszki, ale często ich matki – wdowy lub rodzone siostry (K. Mikulski).

Prezentujący badania zwracali uwagę nie tylko na przedstawienie wyników, ale również na opisanie zastosowanych metod. *Generalnie historycy, archeolodzy, antropolodzy i genetycy, uczestnicy poszukiwań, składają się do wniosku, że udało się zidentyfikować szczątki Mikołaja Kopernika, które znaleziono we wkopie 13/05 katedry we Fromborku.* Uczeni są świadomi, że ponoszą odpowiedzialność za swoje ustalenia i że zawsze istnieje margines błędu (K. Piasecki). Badania na wielu odcinkach należy prowadzić dalej, aby je jeszcze doprecyzować. Stąd potrzeba odnalezienia grobu biskupa warmińskiego Łukasza Watzenrode, wuja M. Kopernika (K. Mikulski). Prof. W. Bogdanowicz przypomniał, że wyniki badań genetyków z ośrodka warszawskiego, krakowskiego i Uppsali zostały opublikowane w poważnym amerykańskim piśmie naukowym i są poddawane międzynarodowej ocenie¹. Zwrócono także uwagę na potrzebę odwołania się do wyników badań historyków sztuki zajmujących się najstarszymi wizerunkami Kopernika. Chodzi szczególnie o portrety: toruński, ze Strasburga oraz tzw. „Gołuchowski” (J. Sikorski).

Identyfikacja szczątków nie jest końcem badań nad Kopernikiem. Istnieje wiele wątków, które należy prowadzić dalej. Dotychczasowa współpraca uczonych wielu dyscyplin okazała się owocną nawet, gdy dochodziło do kontrowersji. Należy tworzyć nowy program badań kopernikańskich, który nigdy nie doprowadzi do pełnej prawdy (J. Gąsowski).

¹ W. Bogdanowicz, M. Allen, W. Branicki, M. Lembring, M. Gajewska, T. Kupiec, *Genetic identification of putative remains of the famous astronomer Nicolaus Copernicus*, Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America [online], dostęp: www.pnas.org/cgi/doi/10.1073/pnas.0901848106, 16.06.2009.

W katedrze fromborskiej znajduje się krypta kanoników, która zawiera ok. 80 trumien. Nie odnaleziono do tej pory tzw. krypty biskupiej, w której powinny znajdować się szczątki siedmiu biskupów warmińskich, a wśród nich Łukasza Watzenrode. Szukano krypty biskupiej przed ołtarzem głównym (*sub altare*) i na północ od krypty kanoników. Potrzeba przebadania podziemi katedry po środku kościoła (*in medio ecclesiae*) gdzie, jak twierdzi dr T. Węclawowicz z Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie, grzebano w wiekach średnich biskupów (J. Jezierski).

Podano do publicznej informacji, że w dniach 22-23 lutego 2010 roku jest planowana w Krakowie na Uniwersytecie Papieskim Jana Pawła II sesja naukowa poświęcona Kopernikowi. Natomiast 22 maja 2010 r., w wigilię uroczystości Ześlania Ducha Świętego (sobota), godz. 11, odbędzie się w katedrze fromborskiej uroczysty pochówek szczątków kanonika i astronoma Mikołaja Kopernika.